

Грабчук І.Ф.

Житомирський національний агрокологічний університет

КОРМОВИРОБНИЦТВО ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА

Анотація. В статті зосереджено увагу на проблемах виробництва кормів і забезпечення ними тваринництва у всіх категоріях господарств Житомирського регіону та визначено шляхи їх подолання.

Ключові слова: кормовиробництво, кормова площа, рівень годівлі тварин, витрати кормів на одну умовну голову.

I. Введення.

Основним чинником, що визначає успішний розвиток тваринництва, є кормовиробництво, яке має забезпечувати тваринництво в достатній кількості якісними та збалансованими за вмістом поживних речовин кормами [3, с.17]. При формуванні собівартості продукції тваринництва вартість спожитих кормів порівняно з іншими статтями витрат займає провідне місце, тому найбільшою мірою зумовлює рівень конкурентоспроможності всіх видів продуктів тваринного походження. Протягом останніх років негативна тенденція скорочення обсягів виробництва кормів зумовлює недостатній рівень годівлі тварин, зниження їх продуктивності. Тому проблема виробництва кормів та забезпечення повноцінними кормами поголів'я худоби і птиці є винятково актуальною, що і зумовило вибір теми дослідження.

Економіко-технологічним проблемам розвитку кормовиробництва, формування та впливу кормової бази на розвиток тваринництва присвячені численні дослідження вчених: В. Г. Андрійчука, Ф. М. Архипенка, А. А. Бабича, І. П. Браженка, П. С. Березівського, Е. І. Кивейці, М. М. Карпущя, І. Т. Кішака, С. І. Куткової, С. С. Легкоступа, Л. Д. Павловської, В. М. Микитюка, І. П. Проскура, М. А. Смориґіна, Г. Ф. Сабліна, П. Т. Саблука, А. И. Тютюнникової, М. І. Товкача, А. А. Шутова, А. А. Шутькова та інших.

Незважаючи на безумовну значущість проведених досліджень залишаються невирішеними питання щодо підвищення економічної ефективності виробництва кормів у сільськогосподарських підприємствах та особистих селянських господарствах. Це дає підстави стверджувати, що дана проблема потребує проведення даного дослідження.

II. Постановка задачі.

Метою даного дослідження є оцінка галузі кормовиробництва в сільськогосподарських підприємствах всіх форм власності і особистих селянських господарствах. Об'єктом дослідження є економічні процеси, які відбуваються в галузі кормовиробництва Житомирщини. Предметом дослідження є – сучасність теоретичних, методичних та практичних підходів формування кормових ресурсів та їх впливу на збільшення виробництва продукції тваринництва.

© Грабчук І.Ф., 2009

При дослідженні економічної оцінки використання кормів у тваринництві було використано і вивчено загальні тенденції його розвитку на основі статистичних закономірностей. Дослідження проведено на основі загального діалектичного методу пізнання, системного підходу до основ економічної теорії і ринкової економіки. Залежно від поставлених завдань у ході дослідження використано наступні методи: аналізу рядів динаміки абсолютних і відносних величин, статистичних групувань, абстрактно-логічний.

III. Результати.

Основною причиною зменшення виробництва та споживання кормів слід вважати надмірне зростання вартості кормових ресурсів, не вигідність витрати їх на годівлю тварин, оскільки галузь тваринництва у всіх категоріях господарств стала збитковою.

Стан кормовиробництва в Україні ускладнюється тим, що переважна кількість кормів виробляється на ріллі, частка якої у сільськогосподарських угіддях становить 11,6 %. Для порівняння, цей показник у Франції складає 61 %, Німеччині – 68 %, Нідерландах – 45 %, США – 43 %, Великобританії – 34 %, Росії – 59 %, Білорусії – 67 %, а в усіх країнах світу – у середньому 28 % [2, с.15].

Основна економічна вимога, яка ставиться до організації кормовиробництва – виробництво і заготівля кормів при мінімальних затратах матеріальних, енергетичних і трудових ресурсів, максимальному виході продукції за одиницю часу і на одиницю площі. Збільшення валового виробництва кормів і поліпшення їх якості в найближчі роки необхідно домагатись за рахунок інтенсифікації кормовиробництва, раціонального використання всіх площ під кормовими культурами, вдосконалення технологій заготівлі, зберігання й переробки кормів.

Значення кормовиробництва у господарствах нерідко ігнорують. Під кормові культури відводять 18-22 % ріллі, внаслідок чого спостерігається зниження продуктивності тварин, а отже, зменшення кількості гною у господарствах, що безпосередньо впливає на врожайність зернових і технічних культур.

Ефективне кормовиробництво, що ґрунтується на високопродуктивній зеленій кормовій площі, може використовувати значно менше фуражного зерна. Як свідчить зарубіжна практика, зокрема Нідерландів, Німеччина і досвід багатьох господарств України, трав'яна сировина і коренеплоди – важливий конкурент зернофуражу. За умови раціонального використання їх на фермах великої рогатої худоби можна значно зменшити витрати зерна і підвищити продуктивність тваринництва [2, с.21].

Криза в аграрному секторі економіки, збитковість тваринництва вплинула на рівень годівлі, який з року в рік неухильно погіршується. Негативні тенденції, пов'язані із зменшенням споживання продукції тваринного походження, зумовили скорочення поголів'я тварин, що супроводжувалось погіршенням рівня їх годівлі, нецільовим використанням кормових ресурсів. Це призвело до стрімкого зменшення використання всіх видів кормів.

Дослідженням доведено, що у кормовиробництві відбуваються значні зміни:

структурного характеру. За даними Головного управління статистики в Житомирській області за останні 17 років площі кормових культур у Житомирській області зменшились у 2,7 рази, знизилась їх врожайність та як наслідок валові збори кормових культур зменшились у декілька разів (рис.1).

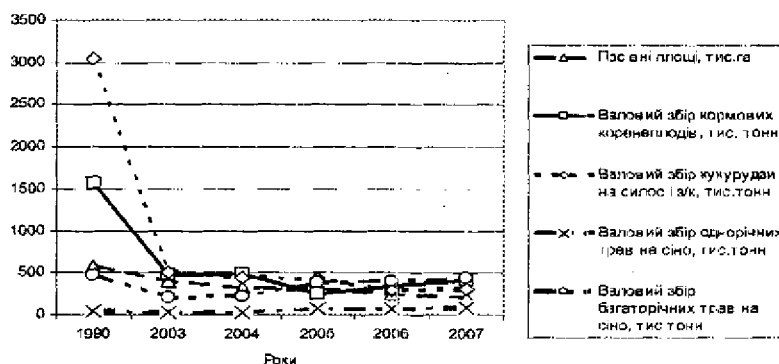

Рис.1. Динаміка посівної площі та валового збору до кормових культурах у господарствах всіх категорій Житомирської області

Джерело: Побудовано за даними Головного управління статистики в Житомирській області [5, с. 121]

За даними рисунка 1 можна стверджувати, що посівні площі під кормовими культурами у Житомирській області за 1990-2007 роки мали негативну тенденцію до зменшення, і в 2007 році їх площа була меншою у 2,7 рази, в порівнянні з 1990 роком.

Треба відмітити, що протягом 1990-1995 рр. кормові площі характеризувалися стабільністю і, у 1995 році становили 533,5 тис. га, або в порівнянні з 1990 роком 92,6 %, а потім (1996-2007 рр.) різко із року в рік зменшується, і в 2007 році становить 213,9 тис. га, або 37,1 % до рівня 1990 року. Внаслідок зменшення посівних площ та зниження урожайності кормових культур валовий збір знизився на 65 % до рівня 1990 року.

Зміни площі посіву кормових культур і виробництва кормів у Житомирській області значною мірою визначалися змінами в поголів'ї тварин. Для повного уявлення про економічні процеси в галузі кормовиробництва і тваринництва Житомирської області в сучасних умовах нестабільного розвитку розглянемо дані таблиці 1.

За даними таблиці 1, стає очевидним зменшення поголів'я худоби і птиці у всіх категоріях господарств Житомирської області. В 2007 році в порівнянні з 1990 роком поголів'я великої рогатої худоби зменшилося майже у 4 рази, корів у 2 рази, свиней у 2,8 рази, овець у 6,8 рази. Протягом останніх п'яти років спад поголів'я в Житомирській області не призупинено. В 2007 році в порівнянні до 2003 року зменшено поголів'я ВРХ на 27,4 %, корів – 27,8 %, свиней – 26,4 %, овець – 12,1 %. Лише приріст поголів'я птиці становить 20,2%.

Таблиця 1

Поголів'я тварин у всіх категоріях господарств Житомирської області, тис. гол

Види тварин	Роки						2007р. в % до 1990 р.	2007р. в % до 2003 р.
	1990	2003	2004	2005	2006	2007		
Велика рогата худоба, всього	1154,6	395,9	357,7	341,9	325,8	287,4	24,9	72,6
в т. ч. корови	394,6	241,1	226,7	210,5	192,8	173,9	44,1	72,2
Свині	542,0	265,6	213,6	226,5	239,3	195,5	36,1	73,6
Вівці	159,1	26,5	26,1	25,1	24,2	23,3	14,6	87,9
Птиця	5520,2	4438,2	4933,0	5053,9	5421,0	5338,5	96,7	120,2

* Джерело: Розраховано за даними Головного управління статистики в Житомирській області [5, с.138].

Випереджаючі темпи зменшення поголів'я тварин над темпами зміни кормової площі свідчать про те, що навіть того поголів'я яке залишилося, не змогли нагодувати так, щоб забезпечити випереджаюче зростання продуктивності тварин. Поголів'я зменшувалось, а продуктивність тварин не забезпечила зростання виробництва. Навпаки, через зменшення поголів'я та його продуктивності у всіх категоріях господарств скоротилося виробництво молока та м'яса всіх видів у живій вазі (табл.2).

Таблиця 2

Виробництво основних видів продукції тваринництва по всіх категоріях господарств Житомирської області

Види продукції	Роки						2007р. в % до 1990 р.	2007р. в % до 2003 р.
	1990	2003	2004	2005	2006	2007		
М'ясо всіх видів (в забійній вазі), тис. т	158,8	55,2	50,3	45,1	48,7	45,8	28,8	83,0
у т.ч. яловичина	91,8	27,2	23,9	18,9	25,1	22,6	24,6	83,1
свинина	46,9	19,4	20,8	20,9	17,6	18,3	39,0	9,4
м'ясо птиці	16,4	6,0	3,4	3,9	4,8	3,5	21,3	58,3
Молоко, тис.т	1123,9	692,0	710,3	731,9	728,4	640,0	56,9	92,5

Продовження таблиці 2

Яйця, млн.шт.	384,7	401,2	409,2	440,9	502,1	471,3	122,5	117,5
Вовна, т	471,0	23,0	24,0	23,0	24,0	19,0	4,0	82,6

* Джерело: Розраховано за даними Головного управління статистики в Житомирі [5, с. 140]

Аналізуючи показники таблиці 2, можна зробити висновок про те, що ситуація по виробництву основних видів продукції тваринництва є критичною. У 2007 році в порівнянні з 1990 роком зменшено виробництво м'яса всіх видів на 61 %, молока – 40,4 %, а вовни – 96 %. З 2003 року по 2007 рік виробництво продукції тваринництва також має тенденцію до зменшення через масове завезення в Україну імпортованих продуктів тваринництва за нижчими цінами в порівнянні з вітчизняними. Вирощувати худобу в Україні стало нерентабельно. Селяни проводять масовий забій свиней та великої рогатої худоби.

Однією з головних причин зменшення виробництва кормів є значне зниження продуктивності кормових угідь. В Житомирській області в середньому за 2003-2007 роки, з 1 га кормових угідь отримують лише 11 ц к од, тоді як в країнах Європи 50-80 ц к од [5, с.18].

В 20 адміністративних районах Житомирської області виробництво кормів з 1 га кормових угідь становить лише від 5 до 15 ц к од/га. До таких районів належать райони зони Полісся, а саме: Черняхівський, Баранівський, Коростенський, Житомирський, Олевський, Ємільчинський, Народицький та інші. І лише в трьох районах зони Лісостепу: Попільнянському, Ружинському та Брусилівському виробництво кормів з 1 га становить від 20 до 31 ц к од/га.

За даними Головного управління сільського господарства і продовольства Житомирської області майже наполовину площі кормових угідь більше 5 років не проводилось докорінне поліпшення та не застосовуються різні агротехнічні заходи, які сприяли б підвищенню врожайності та валових зборів кормових культур. На нашу думку, це основна причина зниження урожайності та валових зборів кормових культур.

Внаслідок зменшення виробництва кормів погіршилась годівля тварин у сільськогосподарських підприємствах всіх форм власності та особистих господарствах населення, знизилась витрати кормів на одну голову. У сільськогосподарських підприємствах всіх форм власності Житомирської області в 2007 році порівняно з 2003 роком витрата кормів на умовну голову зросла на 4 ц к од, або на 15,1 %, але в порівнянні з 1990 роком залишається бути меншою на 3,31 ц к од, або на 9,8 %, в тому числі концентрованих – на 2,4 ц.к.од., або на 27,9 %. Нижчими є витрати кормів на одну умовну голову в особистих селянських господарствах Житомирщини і становлять за 2007 рік 28,39 ц к од. на умовну голову, що на 3,7 ц к од менше проти 1990 року. Приведені дані дають можливість об'єктивніше підійти до оцінки діяльності господарств населення, позбуваючись облудного твердження про їх особливу роль у минулому. Так, у колишньому СРСР, особливо в 70-80-ті роки ХХст., вважалось, що ці госпо-

дарства, володіючисього 1,5 % сільськогосподарських угідь, виробляють понад 25% валової продукції сільського господарства. Безумовно утримувати на наших землях більше як три умовні голови тварин на одному гектарі без допомоги зі сторони практично неможливо. З цього приводу навіть деякі зарубіжні економісти піддавали сумніву такі результати господарювання господарств населення і вказували, що корова колгоспника або робітника радгоспу трьома ногами стоїть на землі суспільного користування [1, с.3-5].

На наш погляд, низький рівень годівлі тварин і наднормативні витрати кормів на одиницю тваринницької продукції зумовлюється незбалансованістю раціонів годівлі, зокрема перетравним протеїном, важливим джерелом постачання якого є концентровані корми, насамперед комбікорми.

Рівень годівлі є визначальним чинником продуктивності поголів'я великої рогатої худоби. Групування 23 адміністративних районів за витратою кормів на 1 корову у сільськогосподарських підприємствах показало, що існує тісний взаємозв'язок між рівнем годівлі та продуктивністю корів (таблиця 3).

Таблиця 3
Вплив витрати кормів на продуктивність корів в сільськогосподарських підприємствах Житомирської області, 2007 р.

Група районів за витратами кормів на 1 корову, ц.к.од.	Кількість районів у групі	Витрачено кормів на 1 корову, ц.к.од.	Надій молока на 1 корову за рік, кг
I – до 29,0	11	18,6	2115
II – 29,1- 34,9	8	30,5	2853
III – 35,0 і більше	4	36,8	3697
Разом і в середньому	23	29,39	3644

* Розраховано за даними Житомирського обласного управління статистики [5, с. 141].

Місце і роль кормів вгалузі тваринництва повинні розглядатися з позицій їх багатовимірності та багатоаспектності оскільки в структурі матеріальних витрат на виробництво тваринницької продукції найбільшу питому вагу займають витрати на корми.

Проведені дослідження підтверджують, що економічна сутність ролі кормів у виробництві продукції тваринництва полягає в тому, що в сучасний період в усіх витратах галузі тваринництва корми становлять 49,0-60 %. Частка вартості кормів у собівартості молока досягає 45-64 %, м'ясного скотарства – 48-68, свинини – 45-61, яєць – 50-55 %. Це свідчить про те, що корми є економічною основою розвитку цих галузей, головною зв'язуючою ланкою між різноманітним рослинним та тваринним світом (рис.2).

Від забезпечення кормами та їх якості залежить рівень продуктивності тва-

ринництва та конкурентоспроможність продукції на ринку.

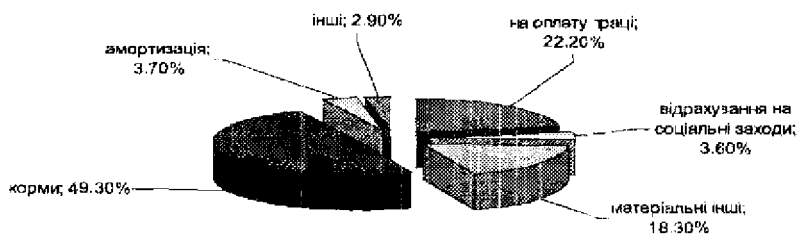

Рис.2. Структура витрат на виробництво продукції тваринництва за 2003 –2007 рр., %

* Джерело: Побудовано за даними Головного управління статистики в Житомирській області.

Такий стан кормовиробництва і рівень ведення тваринництва не відповідають вимогам економіки ринкового спрямування, потребують підходу до організації кормовиробництва, визначення стратегічних напрямів та тактичних складових щодо забезпечення його ефективного функціонування.

IV. Висновки.

Здійснений аналіз основних показників виробництва і використання кормів та ефективності тваринництва засвідчив про суттєве зниження площі під кормовими культурами, заготівлі кормів та низький рівень продуктивності худоби на протязі 2003-2007 років у Житомирській області. Погіршення рівня годівлі тварин в усіх категоріях господарств спричинили зменшення виробництва продукції тваринництва та перевитрати кормів на 1 ц продукції.

Низький рівень розвитку тваринництва гальмує розвиток АПК регіону. Виробники не забезпечують повноцінної годівлі тварин, не створюють при цьому оптимальних умов утримання поголів'я, тобто підвищення їх продуктивності. Тому в галузі кормовиробництва найважливішим завданням є збільшення виробництва кормів високої якості з метою своєчасного забезпечення галузі тваринництва повноцінними кормами.

Література

1. Актуальні питання годівлі сільськогосподарських тварин / Г.О. Богданов, Д.О. Мельничук, І.І. Ібатулін, О.І. Зверєв, Т.Л. Сивак // науковий вісник НАУ. – 2004. – 74. – С. 11-23
2. Бабич А.О. Світові земельні продовольчі і кормові ресурси. – Київ. Аграрна наука, 1996.– 559 с.

3. Зінченко О.І. Кормовиробництво: Навч.вид. – 2-е вид., доп. І перероб.– К.: Вища освіта, 2005.– 448 с.
4. Славов В.П., Рудень О.В., Шапаренко Л.В. Рациональне використання кормів – економічна основа підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва. // Вісник ДАУ № 2 (23).– 2008.– С.111-116
5. Статистичні збірники за 2007 рік. // Стат. 36. Головна управл.статистики в Житомирській області.– 2008.– 298 с.